

Bölüm 3

SEBEN AĞZININ DİYALEKTOLOJİK DURUMU

Erol ÖZTÜRK¹

GİRİŞ

Seben doğuda Kıbrısçık, batıda Mudurnu, güneyde Beypazarı ve Nallıhan ile çevrilidir. Bolu'nun güneyindeki Köroğlu Dağları'nın ardında kalan vadide yer alır. Mudurnu'ya bağlı bir belde iken 1946'da Seben (Semen) dağlarından gelen bu adı almıştır. Bolu'nun 2378 metre yüksekliğindeki Köroğlu Tepesi ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Seben'in tarihi Bolu ve Mudurnu tarihi içerisinde ele alınır. M. Zekâî Konrapa'nın Bolu Tarihi adlı eserine göre yörenin ilk sakinleri Hititlerdir. MÖ 1211 senelerinde bütün Hitit toprakları gibi Bolu bölgesi de Frigyalıların eline geçmiş, daha sonra Lidya ve Pers hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. 336'da Makedonya Kralı Büyük İskender, Persleri yenerek Anadolu'yu ele geçirincede Bolu Makedonya Krallığının eline geçmiş, sonra da Yunan kültürü altında kalan milletlere tabi olmuştur (TUİK, 2013: XI). Roma döneminde bölge için, Bithynium, Bithynion, Claudio-polis, Hadrionapolis isimleri kullanılmıştır.

Seben'in Alpagut, Çeltikdere, Karca, Solaklar ve Kaşbıyıklar köylerinde bulunan kaya evlerinde Firigya, Roma ve Bizans izleri mevcuttur.

İbni Batuta ve Evliya Çelebi'nin eserlerinde Göynük, Mudurnu, Gerede ve Bolu'ya dair bilgiler vardır. Ancak Seben'in eski adı olan Çarşamba'yla ilgili bir kayıt yoktur.

1019'da başlayıp 1097'a kadar süren Oğuz akınları sırasında Müslüman Türk askerleri Anadolu'da Sivas, Niksar, Amasya Ereğli, Konya, Ermenek, Yalvaç, Eskişehir, Larende, Ankara, Çankırı, Ulukışla gibi şehirlerle birlikte Bitinya bölgesindeki Cladiopolis'i de istila edilmiştir (Konrapa, 1964: 83-84).

Bitinya'nın bütün şehirleri kendiliğinden Süleyman Şah'a teslim oldular (1079-1080) (Konrapa, 1964: 90-91). Anadolu fetihleri sırasında Türklerin eline geçen Bolu'nun Moğol istilaları neticesinde Bitinya bölgesiyle birlikte Bizans'ın sınırları içinde kaldığı (Konrapa, 1964:105), Anadolu Selçukluları yıkılınca İlhanlılara tabi olduğu bilinmektedir (Togan, 1981: 317-318). Söğüt'te Kayı Türkmenlerinin kur-

¹ Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

o; 3. çokluk şahıslarda; *unlar, unnar, únlar, unnar, onlar, onnar* şekilleri görülür: *u, unu, unuñ, unda, undan, unnan, unnarıñ*.

Seben ağzında pekiştirme maksatlı kullanılan ses ve ekler vardır. Bunların en dikkat çekeni ilgi hâli ekinin akrabalık isimlerinin üzerine getirilmesidir: *amca-nıñ, dayınıñ, deyzeniñ, nenenıñ, amcasınıñ, ablasınıñ, abisünüñ vb.*

İsim ya da çekimli unsurların sonuna getirilen “n, m, k” gibi pekiştiriciler vardır: *emmen, böynen, böynidin, kesülüdüñ, geldük müdüñ; halpısam, soñram, demişkinem, doruk, gayrık, şimdik vb.*

Kip eklerinde ya da isim çekimlerinde, görülen geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle ortaya çıkan pekiştirme durumu da vardır: *varmışdı, gızıyımışdı, iyiyüzdü, çıkarmadık, alcağmışdı.*

Sonuç

Bolu'dan doğal sınırlar olan Köroğlu Dağları'yla ayrılan Seben Mudurnu, Kıbrısçık ve Nallıhan'la sınırdır. Seben ve yöresi ağızlarının, Bolu ağızları içerisinde kendine ait bazı özelliklerle diyalektik sınırlarını oluşturduğu ve Kıbrısçık merkez ve köyleriyle bir ağız alanı içinde olduğu görülür. Göynük ve Mudurnu ağız alanına Bolu-Gerede ve Mengen ağızlarından daha yakın olduğu, Beypazarı ve Nallıhan ağızlarına belli özellikler açılardan yakınlık gösterdiği bilinmektedir. şimdiki zaman kip ekinin Seben ve yöresinde *-ya, -ye* ekine göre daha çok *-yo, -yor, -yoru, -yörü* şeklinde yaygınlaşmış olması, geniş zaman olumsuz çekiminde *-maz, -mez* yanında *-mar, -mer* ekinin de olması Seben yöresini Bolu merkez ve Gerede ağızlarından ayırmaktadır. Seben ağzında bazı ek ve kelimelerdeki düz ünlülerin düzenli yuvarlaklaşmaları, *k>g, t<d, ř>c* tonlulaşmaları, bulunma, ayrılma, görülen geçmiş zaman ve bildirme eklerinin tonlu şekilde kullanılması, zamir kökenli şahıs eklerinde ve bildirme eklerinde 1. teklik şahısta *-yın, -yin, -yun, -yün*; 1. çokluk şahısta *-yuz, -yüz* eklerinin kullanılması gibi özellikler öne çıkmaktadır. Bu özellikler bazı Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin Seben ağzında yaşatıldığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Akca, Hakan (2009). “Ankara İlinin Diyalektolojik Durumu”, Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri, 25-30 Mart 2008 şanlıurfa, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atalay, Besim (1941). *Divânu Lüğati't-Türk*, Cilt:3, TDK, Ankara.
- Caferoğlu, Ahmet (1950). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler*, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer (1985). “Anadolu Ağızlarında şimdiki Zaman”, TKAE, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Ankara.
- Hayasi, Tooru (1988). (with the collaboration of İsmail Hakkı Akyoloğlu), *A Turkish Dialect in Nort Western Anatolia -Bolu Dialect Material*, Tokyo.

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Karahan, Leylâ (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara.

Konrpa, M. Zekâî (1964). *Bolu Tarihi*, Vilayet Matbaası, Bolu.

Korkmaz, Zeynep (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., 2.Baskı, Ankara.

Öztürk, Erol (2016). *Bolu İli Ağızları*, Ankara.

Sümer, Faruk (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri ve Boy Teşkilatı Destanları*, 5. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Timurtaş, Faruk Kadri (1994). *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Togan, A. Zeki Velidi (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi*, 3. Baskı, C.1, İstanbul, s.317-318.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Seçilmiş Göstergelerle 2013 Bolu*, Yayın No: 4222, Ankara, s. XI.